

УДК 316.6

Лебединська Г. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Кременчук

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПРИЙНЯТТЯ ІНСТИТУТІВ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Проаналізовано психологічні аспекти проблеми сприйняття політичної влади студентською молоддю на основі експериментального дослідження, здійсненого на базі Кременчуцького національного університету. Порівняно сприйняття інститутів політичної влади студентами молодших і старших курсів. Визначено інтропсихічні чинники, які впливають на політичну свідомість молоді. Для дослідження сприйняття було обрано такі якості: соціальні установки особистості, ступінь соціальної ізоляції, ступінь домінування-підпорядкування, емоційна стійкість, конформізм, залежність від групи. Було доведено, що одна з основних складових процесу формування образу влади – система цінностей індивіда.

Ключові слова: образ влади, соціалізація, соціальна ізоляція, інтропсихічні чинники.

Лебединская А. А.

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, Кременчуг

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОСПРИЯТИЯ ИНСТИТУТОВ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ВЛАСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖЬЮ

Проанализированы психологические аспекты проблемы восприятия политической власти студенческой молодежью на основе экспериментального исследования, осуществленного на базе Кременчугского национального университета. Проведено сравнение восприятия институтов политической власти студентами младших и старших курсов. Определены интропсихические факторы, влияющие на политическое сознание молодежи. Для исследования восприятия были выбраны такие качества как социальные убеждения, степень социальной изолированности, степень доминирования-подчинения, эмоциональная стойкость, конформизм, зависимость от группы. Было доказано, что одна из основных составляющих процесса формирования образа институтов власти – это система ценностей личности.

Ключевые слова: образ власти, социализация, социальная изолированность, интропсихические факторы.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Розбудова громадянського суспільства в Україні потребує активної політичної позиції з боку кожного суб'єкта політичних відносин, спрямованості його політичних дій на інтереси тих спільнот, з якими він себе ідентифікує. Свідома молодь нині стає активним учасником політичного процесу, знає свої права, відстоює їх, має систему цінностей та власну активну громадянську позицію. В Україні все більшої актуальності набуває необхідність політичної освіти. Вона може стати додатковим засобом засвоєння демократичних цінностей, норм, моделей поведінки. Основна мета політичної освіти – це формування певної здатності громадян до критичного політичного мислення, реалістичної оцінки політичних подій, раціонального вибору політичних позицій та поглядів.

Метою статті є дослідження впливу образу влади на формування політичної свідомості, активності та залучення до політичного життя молоді.

МАТЕРІАЛИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Сприйняття політичної влади є одним з найскладніших процесів, що визначає взаємовідносини політичної системи і особистості.

Політична структура будь-якої країни має на меті активну комунікацію з громадянами, життям яких вона керує. При взаємодії громадян та політичних структур дуже рідко відбувається їхній безпосередній контакт.

Таким чином, процес формування суб'єктивного та цілісного образу інститутів політичної влади відбувається в процесі активної діяльності даного суб'єкта через канали комунікації і свідчить це про те, що одним з головних чинників розуміння влади виступає сприйняття [1].

У найбільш широкому розумінні під сприйняттям (перцепцією) прийнято розуміти психічне відображення свідомістю індивіда зовнішніх чинників. Американський психолог та педагог Дж. Брунер у 1947 р. ввів поняття соціальної перцепції та розвивав його у спільних роботах з Л. Постманом [2].

Дж. Брунером та представниками його школи було доведено, що соціальне сприйняття багато в чому залежить від установок та стереотипів, а в політичному аспекті – від політичної свідомості, самосвідомості та політичної культури.

Політичне сприйняття – це процес, який не лише опосередковується специфікою суб'єкта сприйняття, а й знаходиться під впливом його об'єкта. Важливу роль у політичному сприйнятті відіграє ситуаційний контекст, в рамках якого воно протікає [3].

Більшість вітчизняних політичних психологів вважають, що схематична модель політичного сприйняття влади ґрунтовно описана в роботах Л. О. Преснякової, яка поділила чинники впливу на процес політичного сприйняття на 4 групи: 1) суб'єктивні, пов'язані з характеристиками суб'єкта сприйняття; 2) об'єктивні, пов'язані з характеристиками об'єкта сприйняття; 3) контекстуальні (ситуаційні); 4) фонові (політична культура, система цінностей) [5].

Є. В. Єгорова-Гантман також відіграла важливу роль у дослідженні сприйняття влади. Вона, зокрема, ввела поняття «перцептивного екрану» – фільтру, що знаходиться між суб'єктом сприйняття та об'єктом політичної реальності, який розставляє смислові акценти та відіграє важливу роль у інтерпретації особистістю політичної інформації [4].

Сприйняття інститутів влади, конструювання та легітимність її образів у свідомості складається під впливом усвідомлених чинників та широкого ряду феноменів інтрапсихічних чинників особистості.

Беручи участь у політиці, людина переважно керується двома мотивами: альтруїстичним і егоїстичним. Мотиви, у свою чергу, визначають мету і програму політичної діяльності.

Мотивуючим чинником політичної діяльності є потреби в самовираженні, самореалізації, визнанні, волі, владі тощо. Як правило, потреби тісно переплетені й взаємозалежні.

Щоб зрозуміти дійсну мету політичної діяльності будь-якого суб'єкта політики, передбачити її результати, необхідно проаналізувати характер і особливості, що стимулюють його діяльність.

На формування індивідуального образу влади впливає безліч чинників, що класифікуються за чотирма групами:

- 1) об'єктні: чинники, які стосуються об'єкта сприйняття, тобто влади;
- 2) комунікативні: чинники, обумовлені самим процесом розуміння і оцінки влади;
- 3) ситуативні: соціальний, економічний та політичний контексти, в яких відбувається сприйняття.

- 4) суб'єктивні: чинники, пов'язані з соціальними та психологічними особливостями сприйняття індивіда [6].

Комунікативні компоненти дуже важливі при формуванні образу влади в індивідів у процесі політичного сприйняття з його специфікою.

У цьому випадку увага суб'єкта зосереджена не на моментах відбиття фізичної реальності, а на значенневих і оцінних інтерпретаціях об'єкта сприйняття, і характеризується більшим взаємозв'язком пізнавальних і емоційних компонентів.

Психологічне «прочитання» владарюючих опосередковане в основному ЗМІ, а також політичними установками, стереотипами, цінностями й традиціями групи, до якої належить сприймаючий суб'єкт.

На створення даного іміджу впливають і так звані процесуальні чинники, що супроводжують сприйняття: психологічний феномен, казуальна атрибуція, когнітивний дисонанс, особливості каналів і ефекти сприйняття.

Серед психологічних характеристик суб'єкта сприйняття значимими для оцінки влади є особливості соціалізації й типу особистості, Я-концепції особистості та її самооцінка, когнітивний стиль, а також специфіка мотиваційного блоку – потреби, мотиви, цінності й рівень локус-контролю, установки й система політичних переконань.

Отже, такі структурні елементи особистості як Я-концепція й самооцінка можуть стимулювати неадекватну поведінку людини щодо політично релевантних цілей – влади, досягнення, контролю і т. д. Травми і конфлікти в Я-концепції остаточно впливають на мотиви і потреби, які, своєю чергою, формують індивідуальний образ влади.

Когнітивний стиль особистості (спосіб мислення) нерідко обумовлює її політичні орієнтації. З лівизною і екстремізмом (наприклад, комунізм, фашизм) пов'язаний когнітивно-психологічний тип з низькою інтегративною складністю, його особливості – емпіричність (слідування фактам), чуттєвість, матеріалістичність, песимізм, байдужість до релігії, фаталізм, плюралістичний скепсис і екстравертна спрямованість.

Система уявлень особистості про політику – це конфігурація ідей і установок, в яких вони перебувають у функціональній взаємозалежності. Вона являє собою розумове бачення картини світу з ймовірними причинно-наслідковими зв'язками.

У такій системі важлива роль установок, що опосередковують зовнішні стимули, які йдуть від ситуації, і внутрішні стимули, які визначаються потребами особистості. Від типу особистості людини залежить і образ влади, що складається в неї.

Одна з основних складових процесу формування образу влади – система цінностей індивіда. Вона створюється в ході соціалізації й визначається історією, культурою, національними особливостями спільноти, політичною ситуацією.

Раціональні й ірраціональні чинники політичного вибору є складним конгломератом, що складається, з одного боку, в надрах особистісної психіки, з іншого боку, зазнає на собі впливу думок, переконань інших людей, а саме представників референтної групи, малої й великої спільноти, соціуму, у яких існує індивід.

Отже, сприйняття влади – складний процес, що визначає взаємини політичної системи й особистості.

Соціально-психологічні особливості сучасної студентської молоді зумовлені загальними змінами у світі (розвиток науки і техніки, інформатизація суспільства, прискорений темп життя, поширення демократичних засад) та змінами, які відбуваються в нашій країні (політичні, демократичні, соціально-економічні). Події, що відбуваються навколо молодої особи, впливають на її погляди, інтереси, почуття та переконання, формуючи її поведінку.

Характерною рисою морального розвитку в студентському віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Із цим періодом пов'язаний початок «економічної активності», під якою демографи розуміють включення людини в самостійну виробничу діяльність, початок трудової біографії та створення власної сім'ї. Перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій, з одного боку, а також інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією, – з іншого, виділяють цей вік у якості центрального періоду становлення характеру й інтелекту.

Розглянувши декілька структур та чимало рис особистості, для дослідження психологічних чинників сприйняття було обрано перелік таких якостей: соціальні установки особистості, ступінь соціальної ізолюваності, ступінь домінування–підпорядкування, емоційна стійкість, конформізм, залежність від групи.

У дослідженні психологічних чинників сприйняття інститутів політичної влади студентською молоддю було організоване експериментальне дослідження на базі Кременчуцького національного університету.

Вибірку склали студенти другого та четвертого курсів. У зв'язку з досліджуваною темою були випробувані методики діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребнісній сфері. За методикою О. Ф. Потьомкіної було обрано дві шкали установок (свобода та влада).

На основі отриманих даних можна зробити висновок, що найбільший відсоток студентів четвертого курсу (43 %) орієнтовані на владу.

Таблиця 1 – Розподіл шкал соціально-психологічних установок особистості

Шкали установок особистості	Студенти	
	2 курс	4 курс
Свобода	41 %	40 %
Влада	27 %	43 %

Для людей з орієнтацією на владу провідною цінністю є вплив на інших, на суспільство. Студенти другого курсу орієнтовані на свободу (41 %). Високі бали за шкалою свободи вказують на те, що опитувані здебільшого волелюбні особистості, що прагнуть виражати вільно власні думки. За результатами даного дослідження можна зробити висновок, що студенти четвертого курсу мають повністю сформовану громадянську самосвідомість та більш відповідальне ставлення до державотворчих процесів, ніж студенти другого курсу. Студенти другого курсу більш орієнтовані на свободу, це обумовлено соціально-віковими особливостями особистості юнацького віку та свідчить про внутрішню невпевненість у собі, розбещеність або відчуття незрозумілості та те, що процес соціалізації та готовності до сприйняття будь-якої інформації триває.

Проаналізуємо сприйняття політичної влади в залежності від бажання співпрацювати з іншими. Розглянемо результати діагностики рівня соціальної ізолюваності студентів (за Д. Расселом і М. Фергюсоном). Отримані результати представлені у табл. 2.

Таблиця 2 – Рівні соціальної ізолюваності особистості

Рівень соціальної ізолюваності	Студенти	
	2 курс	4 курс
Високий	20 %	7 %
Середній	47 %	40 %
Низький	33 %	53 %

Студенти другого курсу мають вищі показники соціальної ізолюваності, ніж студенти четвертого курсу.

Високий рівень студентів другого курсу (20 %), студентів четвертого курсу (7 %); середній рівень студентів другого курсу (47 %), студентів четвертого курсу (40 %); низький рівень студентів другого курсу (33 %), студентів четвертого курсу (53 %).

Це пов'язано з тим, що самотність, в цілому, характерна для представників раннього юнацького віку, а також, що у студентів другого курсу відбувається блокування негативних

емоцій за рахунок усунення зі свідомості зв'язків між ними та їх джерелом, з цього можна припустити, що вони сприймають інститути політичної влади формально. Результати даної методики підтверджують висновки попереднього дослідження.

Наступним був використаний 16-ти факторний особистісний опитувальник Кеттелла, з нього були обрані чотири фактори рис особистості, які найбільш доцільно віднести до інтропсихічних якостей особистості. Отримані результати представлені у табл. 3.

За даними таблиці можна зробити наступні висновки: найвищі показники по полюсу «Конформізм» були виявлені у студентів другого курсу (73 %).

Це свідчить про те, що особи з даною рисою характеру слухняні, послужливі, люб'язні, сором'язливі, залежні, беруть провину на себе, пасивні, покірні, тактовні, дипломатичні, експресивні, легко виводяться з рівноваги авторитетним керівництвом, тобто студентам другого курсу набагато легше нав'язати будь-яку інформацію, політичну думку та лідера.

Порівняно з даною групою, студенти четвертого курсу показали достатньо низький рівень «конформізму» (53 %), з чого можна зробити висновок, що ними маніпулювати на багато важче.

Це може бути зумовлено віковими особливостями студентів двох груп.

Таблиця 3 – Розподіл шкал рис особистості

<i>Студенти</i>	<i>2 курс</i>	<i>4 курс</i>
Конформізм	73 %	53 %
Домінантність	27 %	47 %
Підозрілість	47 %	53 %
Довірливість	53 %	47 %
Самодостатність	47 %	60 %
Залежність від групи	53 %	40 %

По полюсу «Підозрілість» студенти четвертого курсу набрали вищий показник (53 %), ніж студенти другого курсу (47 %).

Це свідчить про те, що для студентів четвертого курсу характерна низька чуттєвість, жорстокість, суворість, відсутність ілюзій, реалістичність суджень, практичність, самовпевненість та логічність дій, тобто вони здатні обдумувати будь-які дії та інформацію, не піддаються маніпуляції з боку інших людей та здатні до ретельного аналізу будь-яких подій та інформації.

По полюсу «Самодостатність» студенти четвертого курсу набрали також вищий показник (60 %), ніж студенти другого курсу (47 %).

Це свідчить про те, що для студентів четвертого курсу характерні: групова незалежність, самостійність, винахідливість, самостійне прийняття рішень.

По полюсу «Залежність від групи» вищий бал отримали студенти другого курсу (53 %), тоді, як у студентів четвертого курсу даний показник становить (40 %).

По даному полюсу добре видно, що студенти четвертого курсу є більш незалежними від оточуючих людей та зовнішніх чинників, здатні самостійно приймати рішення та працювати незалежно від групи, тоді як студенти другого курсу виявляють залежність від групи, потребу в підтримці групи, прийняття рішень лише за участю інших людей, орієнтуються на соціальне схвалення.

Розглянемо орієнтації студентів у залежності від їхнього рівня соціальної ізольованості. Далі наведено таблиці порівняльних даних студентів другого та четвертого курсу.

Таблиця 4 – Орієнтація студентів другого курсу в залежності від їх соціальної ізольованості

<i>Рівень соціальної ізольованості</i>	<i>Орієнтація на свободу</i>	<i>Орієнтація на владу</i>
Високий	20 %	0 %
Низький	20 %	13 %

На основі побудованої таблиці бачимо, що студенти другого курсу з високим рівнем соціальної ізольованості орієнтовані на свободу (20 %) і зовсім не орієнтовані на владу (0 %). З цього можна зробити висновок, що соціально ізольовані студенти не мають установок на владу.

Студенти другого курсу, які показали низький рівень соціальної ізольованості також орієнтовані на свободу. Це може бути обумовлено їхніми віковими особливостями та ще не завершеним процесом соціалізації.

Розглянемо орієнтації студентів четвертого курсу, в залежності від їхнього рівня соціальної ізольованості.

Таблиця 5 – Орієнтація студентів четвертого курсу в залежності від їх соціальної ізольованості

<i>Рівень соціальної ізольованості</i>	<i>Орієнтація на свободу</i>	<i>Орієнтація на владу</i>
Високий	7 %	0 %
Низький	20 %	27 %

На основі побудованої таблиці бачимо, що студенти четвертого курсу з високим рівнем соціальної ізольованості орієнтовані на свободу (7 %) і зовсім не орієнтовані на владу (0 %).

Це підтверджує, що соціально ізольовані студенти не орієнтуються на владу. Студенти четвертого курсу, які показали низький рівень соціальної ізольованості в більшій мірі орієнтовані на владу (27 %), ніж на свободу (20 %).

Результати підтверджують, що Я-концепції у пізньому юнацькому віці передбачають розвинуту самосвідомість та схильність до самоаналізу своїх почуттів, вчинків та дій, тому студенти четвертого курсу більш раціонально та конструктивно сприймають владу.

Соціально ізольовані студенти як четвертого, так і другого курсу орієнтовані виключно на свободу.

Це пояснюється тим, що соціально ізольована особистість не бажає взаємодіяти з оточуючим середовищем та має тенденцію блокувати неприємні та нецікаві їй переживання.

Дані люди характеризуються самотністю, небажанням спілкуватися з іншими та сприймати будь-яку інформацію, спрямовану на них, в тому числі й політичну.

Студенти четвертого курсу з низьким рівнем соціальної ізольованості орієнтовані на владу, на відміну від студентів другого курсу, які навіть при низькому рівні соціальної ізольованості залишилися орієнтовані на свободу в тому ж процентному співвідношенні, що і у випадку соціальної ізольованості (20 %).

Це свідчить, що студенти другого курсу менш замислюються над політикою і мають орієнтацію на свободу. Це може бути обумовлено віковими особливостями.

Студентами також були опрацьовані соціологічні анкети, в яких постали питання про оцінку дій влади.

Після обробки результатів анкетування було виявлено, що студенти другого курсу дії влади, спрямовані на захист суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України сприймають більш негативно (75 %), ніж позитивно (25 %); роботу Президента України, позитивно сприймає (30 %), а негативно (70 %); роботу Верховної Ради України також

більша кількість студентів (55 %) сприймає негативно, (40 %) – позитивно і (5 %) – нейтрально.

Загалом студенти другого курсу схильні до більш негативного сприйняття інститутів політичної влади, ніж до позитивного

Далі розглянемо ступінь сприйняття інститутів політичної влади студентами четвертого курсу.

Після обробки результатів анкетування було виявлено, що студенти четвертого курсу дії влади, спрямовані на захист суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України сприймають більш позитивно (60 %), ніж негативно (35 %), нейтрально (5 %); роботу Президента України, позитивно сприймає (58 %), роботу Верховної Ради України більша кількість студентів (67 %) сприймає позитивно.

Таким чином, студенти четвертого курсу інститутів політичної влади сприймають більш позитивно, ніж негативно, на відміну від студентів другого курсу.

Отримані результати представлені у табл. 6.

Таблиця 6 – Порівняння ступенів сприйняття інститутів політичної влади студентами другого та четвертого курсу

<i>Курс</i>	<i>Позитивно</i>	<i>Негативно</i>	<i>Нейтрально</i>
2	38 %	58 %	6 %
4	58 %	36 %	6 %

На основі проведених досліджень та порівняння студентів другого та четвертого курсів можна зробити висновок, що існують як позитивні, так і негативні інтропсихічні чинники сприйняття студентською молоддю інститутів політичної влади. В залежності від того, які з них притаманні особистості, й відбувається позитивне або негативне сприйняття інститутів політичної влади.

ВИСНОВКИ. Зростання ролі політичного залучення – загальна закономірність розвитку сучасної цивілізації. Без піднесення рівня політичної активності громадян (зокрема молоді) неможливо вивести економіку із кризи, закласти основи правової держави і громадянського суспільства. Основою здійснення таких політичних дій виступають інтропсихічні чинники сприйняття політичної влади, що зумовлює особливості залучення до політичного життя.

Провідним напрямом гармонізації процесу політичної соціалізації молоді в українському суспільстві є подальше впровадження державних програм громадянської та політичної освіти у навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бортніков В. І. Політична участь і демократія : українські реалії / В. І. Бортніков. – Луцьк : Вежа, 2007. – 524 с.
2. Брунер Дж. Психологія познання. За пределами непосредственной информации / Дж. Брунер. – Москва : Прогрес, 1977. – 413 с.
3. Гажієнко Ю. Проблеми політичної соціалізації молоді в сучасних умовах / Ю. Гажієнко // Вісник НАДУ. – 2005. – № 2. – С. 417–418.
4. Егорова-Гантман Е. В. Имидж лидера. Психологическое пособие для политиков / Е. В. Егорова-Гантман. – Москва : Знание, 1994. – 265 с.
5. Психологія восприятия власти ; под ред. Е. Б. Шестопап. – Москва : Социально-политическая МЫСЛЬ, 2002. – 244 с. (Серия «Научные доклады», Вып. 1).
6. Райдогорский Д. Я. Психология личности : хрестоматия / Д. Я. Райдогорский. – [изд. 2-е, доп.]. – Т. 1. – Самара : Издательский Дом «БАХРАХ», 1999. – 448 с.

Lebedynska A.

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk

**PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE PERCEPTION OF INSTITUTIONS
OF POLITICAL POWER BY STUDENT YOUTH**

The article analyzes psychological aspects of the problem of political power perception by students based on experimental research hosted by Kremenchuk national university. There was done a comparison of the political institutes perception between junior and senior students. Inner psychological factors, that influence youth's consciousness were defined.

For studying of perception there were chosen such qualities as social beliefs, extent of social exclusion, extent of supermarcy-submission, emotional resilience, conformism, reliance on a group. It was proven, that one of the main aspects of power institution image-forming is a system of personal values.

Key words: political perception, power image, socialization, social exclusion, inner psychological factors.

REFERENCES

1. Bortnikov, V.I. (2007), *Politychna uchast' i demokratiya : ukrayins'ki realiyi*, Vezha, Lutsk, Ukraine. [in Ukrainian]
2. Bruner, J. (1977), *Psykhologhyya poznanyya. Za predelamy neposredstvennoy ynformatsyy*, Prohress, Moscow, Russia. [in Russian]
3. Gagienko, Y. (2005), "Problems of political socialization of youth in modern conditions", *Bulletin of the NADU*, Iss. 2, pp. 417–418. [in Ukrainian]
4. Ehorova-Hantman, E.V. (1994), *Ymydzh lydera. Psykhologhycheskoe posobyе dlya polytykov*, Znanye, Moscow, Russia. [in Russian]
5. Shestopal, E.B. (2002), *Psykhologhyya vospryyatyya vlady*, Sotsyalno-polytycheskaya MYSL, Moscow, Russia. [in Russian]
6. Raydohorskyy, D.Ya. (1999), *Psykhologhyya lychnosty*, Yzdatelsky Dom «Bakhrakh», Samara, Russia. [in Russian]

Лебединська Ганна Олександрівна

к. політ. н., доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та філософії,
Кременчуцький національний
університет імені Михайла
Остроградського, вул. Першотравнева,
20, м. Кременчук Полтавської обл.,
Україна, 39600.
Тел. +38(05366) 3-11-79
E-mail: lebedinskaya8ann@gmail.com

Lebedynska Hanna Oleksandrivna,

Cand.Sc. (Polit), Associate Professor,
Associate Professor of Psychology, Philosophy
and Pedagogics Department,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National
University,
vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk,
Poltava Region, Ukraine, 39600.
Tel. +38(05366) 3-11-79
E-mail: lebedinskaya8ann@gmail.com

Стаття надійшла 16.09.2017